

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka - przegląd orzecznictwa (lipiec-wrzesień 2002 r.)

Palestra 47/1-2(541-542), 136-142

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa

(lipiec–wrzesień 2002 r.)

Zakaz tortur (art. 3)

Pozbawienie wolności może często wiązać się z cierpieniem i poniżeniem. Nie oznacza to jednak, iż tymczasowe aresztowanie jako takie rodzi problem na tle art. 3.

*Orzeczenie Kałasznikow v. Rosja, 15.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 47095/99,
§ 95 – dot. poniżających warunków w areszcie śledczym.*

Nie można interpretować art. 3 w ten sposób, iż wprowadza on ogólny obowiązek zwolnienia aresztowanego ze względów zdrowotnych lub umieszczenia go w szpitalu cywilnym z uwagi na potrzebę określonego leczenia.

*Orzeczenie Kałasznikow v. Rosja, 15.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 47095/99, § 95.*

Na podstawie art. 3 państwo musi zapewnić, aby aresztowany przebywał w warunkach pozwalających zachować ludzką godność; sposób wykonywania tego środka nie może prowadzić do zagrożeń lub niewygod przekraczających nieunikniony poziom cierpienia związany z aresztowaniem. Należy odpowiednio dbać o zdrowie i dobro aresztowanego, uwzględniając praktyczne uwarunkowania pozbawienia wolności.

*Orzeczenie Kałasznikow v. Rosja, 15.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 47095/99, § 95.*

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 ust. 1)

Procedura dochodzenia parlamentarnego dotyczyła zjawiska mafii. Komisja parlamentarna nie miała prawa decydować, czy skarżący dopuścił się przestępstwa ani stosować for-

malnych sankcji. Jej rola ograniczała się do badania tego zjawiska i wyciągnięcia wniosków dla systemu prawnego. Nic nie wskazywało, aby prace komisji były ukrytą formą procedury karnej. Komisja nie wypowiadała się na temat odpowiedzialności karnej, dyscyplinarnej lub administracyjnej skarżącego. Nie wchodziła w grę decyzja o oskarżeniu w sprawie karnej ani dotycząca praw i obowiązków o charakterze cywilnym. Art. 6 ust. 1 Konwencji nie miał więc zastosowania. Skarga była niedopuszczalna *ratione materiae*.

*Decyzja Montera v. Włochy, 9.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 64713/0
– dot. postępowania przed komisją parlamentarną.*

Przy odpowiedzi na pytanie, czy w konkretnym wypadku art. 6 ma zastosowanie, należy ustalić, czy przepisy definiujące czyn karalny będące przedmiotem oskarżenia, należą – w krajowym systemie prawnym – do prawa karnego, dyscyplinarnego lub do obu równocześnie. Większe znaczenie ma natura czynu karalnego. Kontrola Trybunału byłaby jednak iluzoryczna bez uwzględnienia stopnia surowości grożącej kary.

*Orzeczenie Ezeh i Connors v. Wielka Brytania, 15.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skargi nr 39665/98 i 40086/98, § 56.*

W społeczeństwie respektującym rządy prawa, sytuacje w których możliwe jest pozbawienie wolności, należą do sfery „karnej”. Wyjątek stanowią przypadki, w których ze względu na istotę, okres i sposób egzekucji nie można było uznać, iż na skutek pozbawienia wolności wyrządzono znaczną szkodę.

*Orzeczenie Ezeh i Connors v. Wielka Brytania, 15.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skargi nr 39665/98 i 40086/98, § 95.*

Prawo do rzetelnego procesu sądowego zagwarantowane w art. 6 ust. 1 należy interpretować w świetle preambuły Konwencji, wskazującej, iż rządy prawa są częścią wspólnego dziedzictwa państw-stron. Jednym z podstaw rządów prawa jest zasada bezpieczeństwa stosunków prawnych. Wynika z niej m.in., iż nie można kwestionować ostatecznego rozstrzygnięcia sporu przez sąd.

*Orzeczenie Sovtransavto Holding v. Ukraina, 25.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 48553/99, § 72.*

Instancja kasacyjna odgrywa ogromnie ważną rolę, stanowiąc szczególną fazę procedury karnej o potencjalnie ogromnym znaczeniu dla oskarżonego.

*Orzeczenie Papon v. Francja, 25.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 54210/00, § 91.*

Niedopuszczalność skargi kasacyjnej wyłącznie dlatego, iż oskarżony nie stawiał się dobrowolnie w więzieniu w celu odbycia kary na podstawie wyroku, od którego wniesiono kasację, zmusza go do poddania się pozbawieniu wolności, mimo iż do czasu rozpatrzenia kasacji lub upływu terminu do jej złożenia nie można jeszcze uznać tego wyroku za ostateczny.

*Orzeczenie Papon v. Francja, 25.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 54210/00, § 92.*

Ze względu na specjalny charakter sądu kasacyjnego ograniczony do oceny prawidłowości stosowania prawa można zgodzić się na większe sformalizowanie jego procedury.

*Orzeczenie Meftah i inni v. Francja, 26.7.2002 r.,
Wielka Izba, skargi nr 32911/96, 35227/97 i 24595/97, § 41.*

Po rozprawie przed sądem pierwszej instancji jej brak w drugiej lub trzeciej instancji może być usprawiedliwiony specjalnymi cechami wchodzącego w grę postępowania. Tak więc np. postępowanie w sprawie zgody na apelację lub dotyczące wyłącznie kwestii prawnych, może spełniać wymagania art. 6, nawet gdy odwołujący się nie mógł być wysłuchany osobiście przez sąd apelacyjny lub kasacyjny.

*Orzeczenie Meftah i inni v. Francja, 26.7.2002 r.,
Wielka Izba, skargi nr 32911/96, 35227/97 i 24595/97, § 41.*

Specjalny charakter procedury przed sądem kasacyjnym może usprawiedliwiać zarezerwowanie ustnych wystąpień wyłącznie dla wyspecjalizowanych adwokatów. Nie pozbawia to odwołujących się rozsądnej możliwości przedstawienia sprawy i nie stawia ich w istotnie niekorzystnej sytuacji.

*Orzeczenie Meftah i innej v. Francja, 26.7.2002 r.,
Wielka Izba, skargi nr 32911/96, 35227/97 i 24595/97, § 47.*

Prawo każdego oskarżonego do obrony przez wybranego adwokata nie jest absolutne. Sądy krajowe mogą nie uwzględnić wyboru, jeśli mają odpowiednie i wystarczające podstawy, aby uznać, iż wymaga tego interes wymiaru sprawiedliwości.

*Orzeczenie Meftah i inni v. Francja, 26.7.2002 r.,
Wielka Izba, skargi nr 32911/96, 35227/97 i 24595/97, § 45.*

Prawo do kontradiktoryjnego procesu oznacza w zasadzie umożliwienie stronom w sprawie karnej lub cywilnej zapoznania się i skomentowania wszystkich dowodów lub uwag – nawet przez niezależnego przedstawiciela państwowej służby prawnej – z zamiarem wywarcia wpływu na decyzję sądu.

*Orzeczenie Meftah i inni v. Francja, 26.7.2002 r.,
Wielka Izba, skargi nr 32911/96, 35227/97 i 24595/97, § 51.*

Jeśli dekret, decyzja lub inny środek – chociaż formalnie do nikogo nie adresowany – w istocie wpływa na prawa cywilne określonych osób lub grupy znajdującej się w podobnej sytuacji ze względu na ich szczególne cechy lub z powodu sytuacji faktycznej wyróżniającej ich spośród innych, art. 6 ust. 1 może wymagać, aby jego istotę można było kwestionować przed sądem.

*Orzeczenie Posti i Rahko v. Francja, 24.9.2002 r.,
Izba (Sekcja) IV, skarga nr 27824/95.*

Prawo do wolności od samooskarżenia nie zakazuje stosowania groźby przymusu przy żądaniu od określonych osób informacji dotyczących ich spraw finansowych. Warunek złożenia organom finansowym deklaracji dotyczącej przedmiotów majątkowych nie rodzi problemu na podstawie art. 6 ust. 1, nawet jeśli w razie niepodporządkowania się temu żądaniu grozi kara. Skarżący nie zarzucił, iż przekazana informacja została użyta przeciwko nie-

mu doprowadzając do oskarżenia o wcześniej popełnione przestępstwo. Poza tym, nie był ścigany za odmowę przekazania informacji mogących doprowadzić do oskarżenia w toczącym się lub przewidywanym postępowaniu karnym. Był oskarżony i skazany za złożenie fałszywej deklaracji, nie chodziło więc o przymus przyznania się do wcześniej popełnionego przestępstwa, ale o sam ten fakt, który był przestępstwem. Mógł skłamać, aby uniemożliwić władzom ujawnienie faktów mogących narazić go na ściganie, przywilej przeciwko samooskarżeniu nie przyznaje jednak ogólnego immunitetu przy działaniach dla uniknięcia dochodzenia przez organa podatkowe. Nie każdy środek mający zachęcić do przekazania informacji potencjalnie użytecznych w późniejszym postępowaniu karnym należy uważać za niewłaściwy przymus.

Decyzja Allen v. Wielka Brytania, 10.9.2002, Izba (Sekcja) IV, skarga nr 76574/01.

Odmowa zapewnienia pomocy adwokata może prowadzić do naruszenia art. 6 Konwencji, jeśli pomoc taka jest nieodzowna: dla zapewnienia skutecznego dostępu do sądu: ze względu na przymus reprezentacji prawnej, z powodu skomplikowanego charakteru procedury lub ze względu na rodzaj sprawy.

Orzeczenie P.C. i S. v. Wielka Brytania, 16.7.2002 r., Izba (Sekcja) III, skarga nr 56547/00, § 89.

Gdyby przy braku reprezentacji prawnej trzeba było wykazać rzeczywistą szkodę z tego powodu, gwarancje art. 6 zostałyby pozbawione znaczenia.

Orzeczenie P.C. i S. v. Wielka Brytania, 16.7.2002 r., Izba (Sekcja) III, skarga nr 56547/00, § 96.

Podobnie jak w wypadku domniemań w prawie karnym, od państw wymaga się ograniczenia do rozsądnych granic przypadków egzekucji decyzji dotyczących dopłat podatkowych przed ich uprawomocnieniem się. Jest to szczególnie ważne, gdy egzekucję podjęto na podstawie decyzji organów administracyjnych przed ostatecznym rozstrzygnięciem sprawy przez sąd.

Orzeczenie Janosevic v. Szwecja, 23.7.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 34619/97, § 106.

Z wyjątkową ostrożnością należy traktować dowód uzyskany od świadka w warunkach, w których nie można było zapewnić prawa do obrony w stopniu zwykle wymaganym w Konwencji.

Orzeczenie S.N. v. Szwecja, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 34209/96, § 53.

W sprawach karnych o nadużycia seksualne można podjąć pewne środki dla ochrony ofiary możliwe do pogodzenia z odpowiednim i właściwym korzystaniem z prawa do obrony. Organa sądowe – mające zabezpieczyć prawo do obrony – mogą być zmuszone do podjęcia kroków równoważących trudne warunki, w jakich przychodzi działać obronie.

Orzeczenie S.N. v. Szwecja, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 34209/96, § 47.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8)

Ogromne znaczenie ma interpretacja i stosowanie Konwencji w taki sposób, aby jej prawa były praktyczne i skuteczne, a nie teoretyczne i iluzoryczne. Zaniechanie przez Trybunał przyjęcia postawy dynamicznej i rozwojowej rodziłoby ryzyko utrudniania zmian.

*Orzeczenie Christine Goodwin v. Wielka Brytania, 11.7.2002 r.,
Wielka Izba, skarga nr 28957/95, § 74.*

Spójność praktyki administracyjnej i prawnej w systemie krajowym jest ważna ze względu na wymagania art. 8 Konwencji. Jeśli państwo zgadza się pomagać w leczeniu i operacji transseksualistów, nielogiczna jest odmowa uznania prawnych skutków tych zabiegów.

*Orzeczenie Christine Goodwin v. Wielka Brytania, 11.7.2002 r.,
Wielka Izba, skarga nr 28957/95, § 78.*

W XXI wieku prawo transseksualistów do osobistego rozwoju oraz pełnego bezpieczeństwa fizycznego i moralnego, z którego korzystają inni w społeczeństwie, nie powinna już być przedmiotem dyskusji. Nie można dalej utrzymywać sytuacji, w której żyją pooperacyjni transseksualiści, w zawieszeniu między jedną i drugą płcią.

*Orzeczenie Christine Goodwin v. Wielka Brytania, 11.7.2002 r.,
Wielka Izba, skarga nr 28957/95, § 90.*

Objęcie noworodka opieką publiczną jest środkiem wyjątkowo dotkliwym. Muszą istnieć szczególnie ważne względy usprawiedliwiające fizyczne odebranie dziecka matce wbrew jej woli i natychmiast po urodzeniu, w wyniku procedury, w której ani ona, ani jej partner nie brali udziału.

*Orzeczenie P.C. i S. v. Wielka Brytania, 16.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 56547/00, § 116.*

Art. 8 nie zawiera wyraźnych wymagań proceduralnych, jednak proces podejmowania decyzji wiążących się z integracją w zagwarantowane prawa musi być rzetelny i zapewniać właściwe poszanowanie interesów podlegających ochronie.

*Orzeczenie P.C. i S. v. Wielka Brytania, 16.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 56547/00, § 119.*

Wolność zgromadzania się i stowarzyszenia się (art. 11)

Konwencja chroni swobodę obrony interesów pracowniczych członków związków w drodze akcji związkowej. Państwa muszą na nią zezwolić i umożliwić jej prowadzenie.

*Orzeczenie Wilson i National Union of Journalists
(Krajowy Związek Dziennikarzy), Palmer,
Wyeth i National Union of Rail,
Maritime and Transport Workers
(Krajowy Związek Pracowników Kolej, Marynarki i Transportu)
oraz Doolan i inni v. Wielka Brytania, 2.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) II, skargi nr 30668/96, 30671/96 i 30678/96, § 42.*

Związek zawodowy musi mieć swobodę działania dla ochrony interesów swoich członków. Ci z kolei są uprawnieni do żądania, aby reprezentujący ich związek zawodowy był wysłuchany.

Orzeczenie Wilson i National Union of Journalists (Krajowy Związek Dziennikarzy), Palmer, Wyeth i National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Krajowy Związek Pracowników Kolej, Marynarki i Transportu) oraz Doolan i inni v. Wielka Brytania, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) II, skargi nr 30668/96, 30671/96 i 30678/96, § 42.

Art. 11 nie zapewnia żadnego szczególnego sposobu traktowania związków zawodowych i ich członków, pozostawiając państwu swobodę wyboru środków zapewniających prawo do wysłuchania.

Orzeczenie Wilson i National Union of Journalists (Krajowy Związek Dziennikarzy), Palmer, Wyeth i National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Krajowy Związek Pracowników Kolej, Marynarki i Transportu) oraz Doolan i inni v. Wielka Brytania, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) II, skargi nr 30668/96, 30671/96 i 30678/96, § 42.

Umożliwienie pracodawcom posługiwania się zachętami finansowymi, aby przekonać pracowników do rezygnacji z ważnych praw związkowych powoduje, iż państwo nie wypełnia obowiązku zapewnienia korzystania z praw zagwarantowanych w art. 11 Konwencji.

Orzeczenie Wilson i National Union of Journalists (Krajowy Związek Dziennikarzy), Palmer, Wyeth i National Union of Rail, Maritime and Transport Workers (Krajowy Związek Pracowników Kolej, Marynarki i Transportu) oraz Doolan i inni v. Wielka Brytania, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) II, skargi nr 30668/96, 30671/96 i 30678/96, § 48.

Prawo do małżeństwa (art. 12)

Korzystanie z prawa do małżeństwa rodzi skutki społeczne, osobiste, prawne. Jest podane przepisom wydanym przez państwo, którego rygory nie mogą jednak ograniczyć lub zredukować tego prawa w sposób lub w stopniu naruszającym jego istotę. Pierwsze zdanie wyraźnie odnosi się do prawa mężczyzny i kobiety do małżeństwa. Trybunał nie był jednak przekonany, iż sformułowania te wymagają określenia płci wyłącznie według kryteriów biologicznych. Od czasu przyjęcia Konwencji nastąpiły poważne zmiany społeczne dotyczące instytucji małżeństwa oraz dramatyczne zmiany w rozwoju medycyny i nauki w dziedzinie transseksualizmu. Czynniki biologiczne nie mogą więc już być rozstrzygające.

Orzeczenie Christine Goodwin v. Wielka Brytania, 11.7.2002 r., Wielka Izba, skarga nr 28957/95, § 99–100.

Ochrona własności (art. 1 Protokołu nr 1)

Prawo do indeksacji oszczędności nie jest zagwarantowane w art. 1 Protokołu nr 1.

Decyzja Gayduk i inni v. Ukraina, 2.7.2002 r., Izba (Sekcja) II, skargi nr 45526/99, 46099/99, 47088/99, 47176/99, 47177/99, 48018/99, 48043/99, 48071/99, 48580/99, 48624/99, 49426/99, 50354/99, 51934/99, 51938/99, 53423/99, 53424/99, 54120/00, 54124/00, 54136/00, 55542/00 i 56019/00.

Przymusowe szczepienia jako niedobrowolne zabiegi medyczne są ingerencją w prawo do poszanowania życia rodzinnego.

*Decyzja Salvetii v. Włochy, 9.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 42197/98
– dot. poważnego inwalidztwa w rezultacie przymusowego szczepienia.*

Konwencja nie gwarantuje praw społecznych i ekonomicznych jako takich.

Decyzja Salvetii v. Włochy, 9.7.2002 r., Izba (Sekcja) I, skarga nr 42197/98.

Prawo do połowów na wodach należących do państwa na warunkach określonych w umowach jest mieniem, a jego ograniczenie oznacza kontrolę korzystania z mienia, do której ma zastosowanie art. 1 Protokołu nr 1.

*Orzeczenie Posti i Rahko v. Finlandia, 24.9.2002,
Izba (Sekcja) IV, skarga nr 27824/95.*

Z art. 1 Konwencji wynika obowiązek państw zagwarantowania skutecznego korzystania z określonych praw, co może wiązać się z nałożeniem na nie określonych obowiązków. W związku z prawem do poszanowania mienia obowiązki państwa mogą obejmować podjęcie środków koniecznych dla ochrony prawa własności, również w razie sporu między osobami fizycznymi lub prawnymi. Państwo ma obowiązek zapewnić procedurę sądową zapewniającą konieczne gwarancje i umożliwiającą sądom rzetelne i skuteczne rozpatrzenie każdego ewentualnego sporu między osobami prywatnymi.

*Orzeczenie Sovtransavto Holding v. Ukraina, 25.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) III, skarga nr 48553/99, § 96.*

Zakaz ponownego sądenia lub karania (art. 4 Protokołu nr 7)

Art. 4 Protokołu nr 7 zakazuje ścigania lub karania osoby (przez organa tego samego państwa) za czyn karalny, za który oskarżony był już wcześniej skazany prawomocnym wyrokiem.

*Orzeczenie Göktan v. Francja, 2.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) II, skarga nr 33402/96, § 47.*

Skargi indywidualne (art. 34)

W rezultacie zmian w konstytucji dokonanych w 2002 r. każda osoba, która uważa, że postępowanie dotyczące rozstrzygnięcia o jej prawach lub obowiązkach cywilnych lub o oskarżeniu w sprawie karnej przekroczyło granice rozsądnego terminu, może wnieść skargę konstytucyjną. Trybunał Konstytucyjny ma obowiązek ją rozpatrzyć i jeśli uzna za uzasadnioną, określi termin do rozstrzygnięcia sprawy oraz przyzna odszkodowanie z powodu nadmiernej długości postępowania. Istniał więc środek prawny, który skarżący powinien był wykorzystać przed wniesieniem skargi do Trybunału Praw Człowieka.

*Decyzja Slavicek v. Chorwacja, 4.7.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 20862/02
– dot. niewykorzystania nowego środka konstytucyjnego
w związku z zarzutem przewlekłości postępowania;
zob. również: decyzja Nogolica v. Chorwacja, 5.9.2002 r.,
Izba (Sekcja) I, skarga nr 77784/01.*